

УДК 37.013.74:37.017

Мазуренко К.Ю.

ВАЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКУ ОСВІТУ РЕЛІГІЙНОГО ПРЕДМЕТУ НЕКОНФЕСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті розглядаються питання актуальності введення в українську освіту предмету з релігійної освіти і робиться наголос на тому, що він повинен мати виключно неконфесійний характер. Оскільки Україна є поліконфесійною країною і враховуючи глобалізаційні та поліетнічні трансформації в сучасному інформаційному світі не можна допустити, щоб школа стала місцем обернення у якусь конкретну віру. Також у статті приділяється увага змінам у соціумі, світовому та українському, які обумовлені переосмисленням духовності, що проявляється, зокрема, у так званому, релігійному ренесансі, що змінив роки комуністичного атеїзму. У статті підіймається питання законодавчого базису щодо релігійної освіти і впровадження їх в українській школі.

Ключові слова: неконфесійна, релігійна освіта, дитино-центрична педагогіка, законодавчі аспекти, методологічні відкриття, поліконфесійна країна, клеріальний.

Постановка проблеми. У статті піднімається актуальне на сьогодні питання релігійної освіти шкільництва та впровадження предметів релігійного спрямування до освітніх програм, адже релігійна освіта повинна відповідати не лише чинному законодавству України, а й міжнародним правовим документам в галузі релігії. Саме тому важливий досвід інших країн, котрі на різних етапах розвитку вирішували подібні завдання. Аналіз матеріалів дослідження дозволяє констатувати, що теорія і практика релігійної освіти Великої Британії дають можливість більш повно і системно охарактеризувати специфіку сучасних глобальних та регіональних перетворень в освітній сфері, усвідомити суперечності процесів європейської інтеграції вітчизняної освіти. Основними є об'єднання зусиль держави і церкви в освітньому просторі, спрямованих на формування духовності народу і визначення допустимої межі впливу релігійної освіти на загальноосвітній процес у державних освітніх закладах.

Мета статті розглянути питання актуальності введення в українську освіту предмету з релігійної освіти і важливості її неконфесійного характеру.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності в Україні почали відроджуватися традиції, однією з основних є повернення до християнства, як консолідуючої сили в державотворенні. Разом зміна парадигм науки викликана ідеологічними, соціально-економічними та культурними чинниками, поставила на чільне місце розв'язання морально-етичної проблематики, проблему духовності як загальногуманітарну культурологічну і педагогічну проблему.

Аналізуючи суспільні функції релігії, наприклад Еміль Деркгейм відомий філософ від релігії, зазначав, що вона є системою колективних уявлень, що виконує функцію згуртування суспільства, встановлення зв'язку між індивідом та суспільством або між групами та суспільством. Під таким кутом зору релігія постає як система інституційних норм, вірувань, цінностей, які тією чи іншою мірою поділяються всіма членами спільноти, що її підтримує її цілісність [1]. На думку українського науковця Н. Лавриненка, у сучасній європейській шкільній практиці переважає моральний і духовний плюралізм як вияв демократизму, толерантності й виваженості щодо передбачуваного розмаїття і складності людської реальності. Плюралістична реальність загострює і робить особливо нагальними пошуки моральних і духовних орієнтирів людського життя. І саме тому зростає поцінування релігії в сучасному європейському суспільстві, не зважаючи на формальне послаблення її офіційного статусу [2].

Також, для більшого розуміння важливості ролі релігійного аспекту в соціумі, а отже і релігійної освіти, необхідно звернути увагу на класифікацію, яка робить акцент саме на громадське розуміння місця релігійної освіти в системі шкільної освіти, що запропонував П. Шрейнер. Тут наявною є тричленна модель "пригадування та туга за до-комуністичним періодом" – мається на увазі глибока роль релігії в житті соціуму та насильницьке витіснення її за часів комуністичного режиму, що провокує ідеалізацію попереднього періоду та бажання повернутися до нього (наприклад, в Угорщині); "досвід протистояння між особистою та державною ідеологією в світі" – мова йде про різні шляхи вивчення, які пропонуються в державній школі та в сім'ї, що неминуче призводить до недовіри одній з цих ідеологічних систем та провокує конфліктне існування (наприклад, СРСР); "французька та американська модель", яка акцентує питання визначенні місця релігії в школі – від державних курсів до факультативів, від дозволу на молитву до заборони релігійної символіки, що є найбільш невизначеною на сьогодні моделлю [7].

Можна узагальнити, що основні характеристики, які є необхідними для безконфліктного існування релігійної освіти в державних школах, власне, основи цього були закладені розробками Інституту відкритого суспільства Північно-Східної Європи в праці "Релігія та шкільне навчання у відкритому суспільстві" у 2004 р. В ній передбачається виконання наступних положень: релігії як церковної інституції не повинно бути у державних школах; релігійна освіта має бути позаконфесійною або ж

надавати можливість вибору альтернативних курсів; визначення основних релігійних течій в державі має стати шляхом для взаємопорозуміння та самоідентифікації; виховання толерантності; навчання релігійним аспектам мають здійснювати виключно педагогічні працівники, що пройшли спеціальне навчання за сучасними методиками; релігійна освіта має бути присутня у школі для розв'язання моральної кризи у сучасному суспільстві [6]. Це один з багатьох поглядів на цей предмет і що до саме "християнської етики", то до такої манери викладання у багатьох науковців виникають запитання.

Отже, у 1992 р. в Україні почали вводити у шкільну програму, переважно західного регіону, курс за вибором "Основи християнської етики" (можливі різні варіації назви із збереженням суті). Наприклад, є досвід апробації курсів "Християнська етика", "Християнська культура", "Етика: духовні основи", "Основи православної культури", "Основи мусульманської культури" в школах Кримського півострова, в школах Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Рівненської та інших областей. В цілому це охопило практично чверть загальноосвітніх закладів. Цей курс був уведений, скоріше, як наслідок загальносуспільного бажання. Відповідно, ні затверджених (а спочатку навіть і чітко розроблених) програм, ні підручників не було. Поступово практика введення подібних курсів розповсюдилася практично на всю територію України, але нормативно залишилася не закріпленою. Така ситуація, в першу чергу, була пов'язана з конституційно і законодавчо закріпленим в Україні відокремленням церкви від держави та школи. Через це при навчанні курсам духовно-морального напрямку поставало питання не тільки про методичне забезпечення, але і про спеціалістів, які будуть читати цей предмет, оскільки достатньо широко розповсюджена практика запрошення священнослужителів чи монахів не являється виправданою для світської школи. Хоча, через суспільний інтерес, зміни світоглядних орієнтирів держави та реформування системи освіти питання про включення курсів духовно-морального (етичного) напрямку вставав все більш гостро. Наприклад, 8 червня 2005 року було підписане доручення Президента України № 1-1/657, для виконання якого була створена комісія для розробки змісту нових навчальних курсів. Результатом діяльності філософів, педагогів, вчителів та представників різних конфесій стала розробка концептуальних основ вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предметів духовно-морального (етичного) напрямку. У відповідності із затвердженими Міністерством освіти і науки України типових навчальних планів для загальноосвітньої школи та відповідних листів МОН України передбачено вивчення, починаючи з 1 вересня 2005 р., за вибором учнів предмету "Етика" чи інших предметів духовно-морального напрямку в об'ємі годин, передбачених для вивчення предмету "Етика".

Згідно з законом України про "середню освіту" предмети духовно-морального спрямування можуть викладатися вчителями загальноосвітніх навчальних закладів, які пройшли відповідну педагогічну підготовку у вищих навчальних закладах. Згідно концептуальних основ, які були затверджені 23 червня 2006 р. протокол № 8/1-2 Колегії Міністерства освіти та науки України, особливістю програми курсу "Основи християнської етики" є акцентування у вивченні предмету на традиційних для України християнських духовних, моральних та культурних цінностях, поглиблене вивчення Біблії як однієї з фундаментальних основ християнського світобачення. Разом з тим, повинне бути передбачене інформування учнів про основи духовності, моральності та культури інших світових релігій. Разом з тим, повинно бути передбачене інформування учнів про християнські духовні, моральні та культурні цінності [4]. Курс "Основи християнської етики" не пов'язаний з релігійними обрядами, матеріалом вивчення в курсі слугують найкращі приклади християнської культури і філософії України і світу. Курс "Основи релігійної етики" являється дисципліною освітньо-виховною, світоглядною та релігійно-культурною напрямку, що базується на етичних основах світових релігій та будується як фундамент життєвих цінностей сучасної людини і спрямовується на формування толерантності, здатності до співіснування та взаємодії молодого покоління в полікультурному та поліконфесійному середовищі, повазі до свободи совісті, особистих релігійних переконань [3].

Таким чином, і можна привести узагальнення, яке висловила відома українська педагог і науковець О. Сухомлинська: "завдання школи, освіти – познайомити дітей як з різноманітним сьогодишнього духовного світу, так і з вічними цінностями, а вони вже самі будуть обирати світоглядні позиції. У сучасних демократіях, до яких ми так прагнемо, головні цінності, що поширюються в суспільстві, – це толерантність і плюралізм, довіра, взаємоповага, поміркованість і виваженість, які гарантуються законами, а з іншого – автономія особистості, самостійність, вільний вибір, відповідальність, уміння брати на себе рішення стосовно власної долі, своїх вірувань і бажань, суб'єктивізація віри. Якщо ж ми вважаємо особистість головною в навчально-виховному процесі, зі своїм внутрішнім світом, потребами, поглядами, то не треба лізти до неї в душу зі своїми релігійними принципами. Тому курси "Християнської етики" мають бути світськими за змістом і лише за вибором, а не в державному контексті, і цей вибір мають здійснювати спочатку батьки, а потім і сам учень" [5].

Подібних поглядів дотримуються також і інші науковці. Так, І. Снук, Д. Уайт та П. Гарднер вважають, що прищеплення релігійних світоглядів, думок перешкоджає дитячій автономії. Саме неконфесійний, педагогічний підхід може збалансувати свободу та автономію особистості з однієї сторони, та повну усталеність моральних засад, впливу авторитету батьків та школи з іншої. Не намагаючись залучати учня до певної конфесії, можна його ознайомити з релігійним світоглядом. До самостійної ж орієнтації учня в сфері духовних та моральних питань йому слід спочатку надати необхідну базу для роздумів та можливості цієї орієнтації. Бесіди, ігри, обговорення, які ведуться з учнями на уроках, сприяють зануренню в духовну сферу та рефлексії школяра над певними життєвими ситуаціями.

Висновки. Отже, головним завданням для науковців є коректна постановка цілей предмету релігійної освіти. Британські науковці визначають за головне поставлення конкретних цілей у викладанні предмету релігійної освіти, і якщо одна з головних цілей – виховання толерантності, то будувати подібний предмет на одній релігії (переважно) не можливо, оскільки це не допомагає розширити світогляд, а навпаки тільки звужує його, хоча і виправдовує себе благородними намірами. Проте, відповідно до сучасної полірелігійної ситуації в світі і в Україні, зокрема, толерантним було б запропонувати конфесійно незаангажований погляд на етичні цінності різних релігійних систем (іудаїзму, ісламу, буддизму, сикхізму і так далі). Звісно, це методологічно є більш складним завданням, все ж таки найскладніша задача постає перед вчителем і розробником методик і програм, щоб зробити цей предмет доступним для кожного віку і бути безпристрасним, не перетворювати цей предмет на катехизацію, а використовувати його для виховання толерантності.

Використані джерела

1. Лавриченко Н.М. Педагогіка спеціалізації: європейські обриси / Н.М. Лавриченко. – К: ВІРА ІНСАЙТ. – 2000. – 442 с.
2. Лавриченко Н.М. Школа і релігія в третьому тисячолітті: європейський контекст / Наталія Лавриченко // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 19-23.
3. Релігійна і світська освіта в Україні: проблема співіснування. Матеріали Міжнародної молодіжної школи. – К. – 2006. – 80 с.
4. Степкова Л. Методичні рекомендації щодо вивчення курсу морально-духовного спрямування "Етика" у 2009-2010 навчальному році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrintschool.org.ua/fi/admin/userup/oad/documents/etika/Methodichni_recomendaciji_etika.5_kl.doc.
5. Сухомлинська О.В. Про "Християнську етику" без ілюзій. Держава, суспільство, освіта повинні визначатися: чого вони хочуть, запроваджуючи такі курси. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/182365/>.
6. Чорноморець Ю. Викладання "Основ християнської культури" в світських вузах: новий методологічний підхід. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://religions.unian.net/ukr/detail/2519>.
7. Schweiner P. Religious Education in Europe. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <Http://resources.eun.org/etwinning/europa2.pdf>.

Mazurenko K.

THE IMPORTANCE OF BRINGING IN NONCONFESSIONAL RELIGIONS SUBJECT IN UKRAINIAN EDUCATION

This article shows the importance of nonconfessional religious education for Ukraine and pays attention to the fact that changes of conceptions are taking place in modern pedagogic, as well as in all aspects of human life in general. Some scientist, for example, Fedor Kozurev points out on the paradigmatic changes in pedagogic that have been influenced by the transformations in the society. In general sense it brightly reflects in conversion of authorial method of teaching into a liberal one, also it reflects in the appear of the child-centered pedagogic. Of course, this changes influenced on transformations in religious education. That is why the question concerning religious education became more actual in modern society. In Ukraine this theme became actual lately, not only among scientific community but among parents too. So it is very useful for us to investigate the experience of European countries in developing of religious education in Great Britain. Also this article pays attention to the question concerning legislative aspects of religious education in Ukraine, especially to the point that in Ukraine there are two Acts that describe religious education and contradict one another. That is why we may come to the conclusion that our country is not ready to bring the subject of religious education in school programmers and this question is needed to be investigated from different point taking into account political component and the most progressive methodological discoveries that was influenced by the changes in society in sociological, philosophical, scientific, economical, political and many other aspects. Also we describe question concerning rethinking of spiritual side of human existence that also influence a lot on the actualization of religious education in Ukrainian society. Also observe special situation in postcommunitic countries that brought years of atheism and now we came to religious and cultural renaissance and rebirth in our countries that bring question conserving the subject of nonconfessional religious education on the new level and new kind of understanding. Also we pay our attention on very important aspect that religious education must be nonconfessional because Ukraine is policonfessional country and true professional pedagogies shouldn't let priests transform this subject into clerical one.

Key words: nonconfessional, religious education, child-centered pedagogic, legislative aspects, methodological discoveries, policonfessional country, clerical.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.